

УДК 343.9

Т. І. Усатова,
здобувач провідний науковий
співробітник сектора дослідження
кримінально-правових проблем
боротьби зі злочинністю Наукового-
дослідного інституту вивчення
проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук
України

КРИМІНОЛОГІЧНА СПЕЦИФІКА ЗВІДНИЦТВА ТА СТВОРЕННЯ АБО УТРИМАННЯ МІСЦЬ РОЗПУСТИ ЯК РІЗНОВИДУ ЗЛОЧИННОСТІ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАДАННЯ СЕКСУАЛЬНИХ ПОСЛУГ

У статті наводяться кримінологічні особливості кримінально караного явища звідництва та створення або утримання місць розпусти. Підкреслюється, що ці особливості свідчать про можливість окремого аналізу цих злочинних діянь як одного з різновидів злочинності проти моральності у сфері організації надання сексуальних послуг.

Ключові слова: *проституція, розпуста, створення або утримання місць розпусти, звідництво, організація надання сексуальних послуг.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливішими науковими і практичними завданнями. Організація ефективної протидії злочинам проти моральних засад суспільства багато в чому залежить від своєчасності звернення до пізнання визначальних тенденцій їх розвитку, аналізу інтенсивності зазначених злочинних проявів, їх регіональних особливостей, стану громадської думки щодо відповідної проблеми та ін. Таке пізнання сутності явища з метою протидії його подальшому поширенню набуває особливої актуальності, якщо враховувати той факт, що ще на початку двохтисячних років, за оцінками експертів, річний обіг секс-бізнесу в Україні становив не менше 2 млрд. грн.¹ До того ж в умовах подальшого поширення так званих аболіці-

---

¹ Курс кримінології: Особлива частина : підручник : у 2 кн. / М. В. Корнієнко, Б. В. Романюк, І. М. Мельник та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужи. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – С. 175.

оністських ідей із приводу легалізації в нашому суспільстві проституції, створення на законній підставі будинків розпусти і запровадження системи звідництва не зайвим буде оцінити й ту шкоду, яка завдається й завдаватиметься внаслідок байдужого спостереження за цим явищем і невжиття відповідних заходів щодо його принаймні обмеження. Адже суспільна небезпечність проституції та дій, спрямованих на організацію секс-бізнесу, виявляється не лише в учиненні правопорушень та створенні умов для їх вчинення, а й у деформації моральних цінностей суспільства, загрозі поширення венеричних захворювань та ВІЛ-інфекції, «омолодженні» осіб, зайнятих у секс-індустрії (дитяча проституція), модифікації за рахунок розширення кола осіб, що надають сексуальні послуги (солдатська проституція), і способів організації (мнимі шлюбні та модельні агентства, хостесс, ескорт-послуги та ін.) тощо. Як справедливо підкреслює у цьому зв'язку Є. Г. Манич, зміст сучасних форм проституції, механізми її реалізації і система детермінант потребує додаткового вивчення².

Стан розробки проблеми. Не можна не відзначити, що останнім часом у нашій державі розв'язанню проблем запобігання злочинам проти моральності у сфері статевих стосунків приділяється достатньо уваги. Так, до кримінально-правового та кримінологічного аналізу розглядуваних злочинів зверталися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як І. О. Бандурка, Я. І. Гілінський, В. О. Глушков, І. А. Головка, О. О. Дудоров, М. О. Ісаєв, Л. С. Кучанська, Є. Г. Манич, В. С. Мінська, В. О. Навроцький, Д. О. Назаренко, А. М. Орлеан, Л. В. Плотнікова, О. П. Рябчинська, Н. В. Уханова, М. І. Хавронюк та ін. У працях зазначених учених докладно розглядаються питання правової й соціальної оцінки явища проституції, кримінально-правової кваліфікації сутенерства, звідництва, окремі проблеми запобігання цим негативним проявам. Водночас не робиться спроба установити

---

² Манич Е. Г. Проституция: криминологические и уголовно-правовые аспекты противодействия : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Е. Г. Манич ; Ин-т междунар. права и экономики им. А. С. Грибоедова. – М., 2006. – С. 3.

кримінологічну специфіку звідництва та створення або утримання місць розпусти як різновиду злочинності проти моральності у сфері організації надання сексуальних послуг. Адже необхідність усунення цієї прогалини й зумовлює й зумовлює звернення до проблематики кримінологічного аналізу зазначених видів організації надання сексуальних послуг.

Метою статті є виявлення низки кримінологічних особливостей звідництва та створення або утримання місць розпусти як одного із різновидів злочинності проти моральності у сфері організації надання сексуальних відносин, що дозволить відповісти на запитання: чи є подібні дії цілком самостійним різновидом злочинності, або ж ці протиправні діяння виступають одним із фрагментів іншого (більш високого рівня об'єднання) виду злочинності, що розцінюються саме як окремий різновид у структурі загальної злочинності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки злочинність є неоднорідним явищем, тому в кримінологічній науці визнано вже традиційним поділ загального масиву злочинності на окремі види (групи) злочинів за певними класифікаційними критеріями³. До того ж підкреслюється, що такий підхід уявляється цілком виправданим, оскільки: по-перше, сприяє раціоналізації процесу вивчення злочинності в цілому та окремих її сегментів; по-друге, дозволяє якомога глибше вникнути у сутність досліджуваної частини злочинної дійсності, виявивши у такий спосіб, можливо, приховані від простого спостереження закономірності й тенденції розвитку останньої; по-третє, забезпечує стратегічно продуману й тактично виправдану протидію конкретному виду (групі) злочинів⁴.

Отже, кримінологічне обґрунтування виокремлення того чи іншого виду злочинних проявів зумовлює звернення до питань методологічного харак-

---

³ Батиргарєєва В. С. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності осіб без визначеного місця проживання / В. С. Батиргарєєва, О. В. Дубович. – Х. : Право, 2015. – С. 36.

⁴ Там само.

теру⁵. Одним із таких питань якраз й є встановлення та аналіз тих показників та ознак, які б свідчили про те, що має місце не проста випадкова множинність злочинів, а певний масив, якому притаманні власні характеристики, тенденції, а можливо й закономірності розвитку.

Як справедливо зазначається у спеціальній літературі, вітчизняна кримінологія (особливо минулого періоду) систематизувала свої знання стосовно окремих проявів злочинності за родовим об'єктом посягання⁶. Уникаючи дискусії про кількість і зміст родових об'єктів злочинів, передбачених розділом XII Особливої частини КК України, лише відмітимо, що ми є прихильниками того, що в межах зазначеного розділу доцільно виділяти один родовий (громадський порядок і моральність) і два видові об'єкти (окремо – суспільні відносини у сфері охорони громадського порядку і суспільні відносини у сфері захисту моральних засад)⁷. Таким чином, говорячи про систему кримінальних правопорушень, передбачених розділом XII («Злочини проти громадського порядку і моральності») Особливої частини КК, можна виділити ті з них, що посягають: 1) переважно на громадський порядок (статті 293–296); 2) переважно на моральність (статті 297–304)⁸. Як бачимо, за спрямованістю видового об'єкта посягання розглядуваний нами злочин (поряд з іншими) посягає на засади моральності. З позиції кримінального права спорідненість цього об'єкта дає підстави злочин, передбачений ст. 302 КК, об'єднати з іншими злочинними діяннями, серед яких, наприклад, наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого, жорстоке пово-

---

⁵ Полтава К. О. Кримінологічна характеристика та запобігання автотранспортним злочинам, що пов'язані із загибеллю людей або тяжким тілесним ушкодженням, в Україні : монографія / К. О. Полтава. – Х. : Право, 2014. – С. 38.

⁶ Там само. – С. 39.

⁷ *Примітка.* Подібну позицію займають, зокрема, Л. С. Кучанська та І. А. Головка (докладніше див.: Кучанська Л. С. Поняття та система злочинів проти моральності у кримінальному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Л. С. Кучанська ; Одеськ. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – О., 2007; Головка І. А. Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / І. А. Головка ; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2010). Дотримуються протилежної точки зору з цього приводу О. О. Дудоров і Д. О. Калмиков (докладніше див.: Правова доктрина України : у 5 т. – Х. : Право, 2013. Т. 5 : Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргарєєва та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. – С. 393).

⁸ Дудоров О. О. Кримінальне право : навч. посіб. / О. О. Дудоров, М. І. Хавранюк / за заг. ред. М. І. Хавранюка. – К. : Ваіте, 2014. – С. 703.

дження з тваринами, сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією та ін. Проте з кримінологічної точки зору таке «механістичне» об'єднання злочинів, хоча б й «зв'язаних» одним родовим об'єктом, не дає можливості розглядати ці злочини як окремий вид злочинності зі своїми тенденціями і закономірностями. Адже майже всі ці злочини є різновекторними: вони мають свої, лише їм притаманні причини й умови походження; різними є особливості й властивості, що створюють облік тих, хто вчиняє ті чи інші злочини, відповідно є відмінними й заходи їх запобігання. Отже, виникає необхідність проблему виокремлення певного самостійного виду злочинності у кримінологічному сенсі розглянути крізь призму ще більш дробової кримінально-правової класифікації, а саме: приєднатися до позиції фахівців у галузі кримінального права, згідно з якою злочини проти суспільної моральності можна поділити на три види: 1) посягання на основні моральні принципи і цінності у сфері духовного і культурного життя суспільства (статті 297, 298, 298¹, 299 і 300 КК); 2) посягання на основні принципи моральності у сфері статевих відносин (статті 301, 302 і 303 КК); 3) посягання на основні принципи моральності у сфері морального і фізичного розвитку неповнолітніх (ч. 2 ст. 299, частини 2 і 3 ст. 300, частини 2 і 3 ст. 301, ч. 3 ст. 302, частини 3 і 4 ст. 303, ст. 304 КК)⁹.

Однак і наведена кримінально-правова класифікація не відбиває повністю кримінологічної специфіки злочину, передбаченого ст. 302 КК, та можливості і навіть «правомірності» його віднесення до певного виду злочинності або навіть його бачення в якості цілком самостійного виду злочинності. Уявляється, що шляхом, придатним для розв'язання цього питання, є не лише врахування спрямованості діяння на певну групу суспільних відносин, що відбивається за допомогою виокремлення родового об'єкта правопорушення, а

---

⁹ Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2015. – С. 368.

й приділення уваги до конкретної сфери існування певних негативних явищ у виді тих чи інших злочинів.

На наш погляд, звідництво та створення або утримання місць розпусти є частиною самотійного виду злочинності проти моральності у сфері організації надання сексуальних відносин. До цієї злочинності, окрім діяння, передбаченого ст. 302 КК, так само слід відносити сутенерство та втягнення особи в заняття проституцією, кримінальна відповідальність за які встановлюється у ст. 303 КК. Адже ці злочинні діяння у кримінологічному сенсі характеризуються спільністю мети їх вчинення, а саме: організоване надання відповідних послуг на більш-менш постійній, правильніше, тривалій основі. Злочинці (принаймні їх значна частина), безумовно, тяжіють до перетворення вчинення цих злочинів на кримінальний бізнес, що приносить певний прибуток. Ця гіпотеза, звісно ж, потребує більш ретельної перевірки, оскільки попереднє вивчення судової практики свідчить, що у поле зору правоохоронців потрапляють, як правило, кримінально карані правопорушення, що складаються лише з одного епізоду. Дійсно, з цього не можна виключити й випадки вчинення звідництва, що хоча й отримали відповідну кримінально-правову оцінку, але ж були вчинені, так би мовити, за альтруїстичними мотивами (наприклад, бажання познайомити свого друга (подругу) з кимось для інтимних стосунків, можливо тривалих на постійній основі). Про правильність такого поєднання протиправних діянь, передбачених статтями 302 і 303 КК, у межах одного виду злочинності свідчить й підхід авторів підручника з кримінології, виданого у 2014 р. Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого. Так, кількісно-якісні показники деяких злочинів проти громадського порядку та моральності, випадки створення або утримання місць розпусти і звідництва, а також сутенерства та втягнення особи у заняття проституцією розглядаються в одній кримінологічній групі (окремо від злочинів, передбачених статтями 300 («Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості...») і 301

(«Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів») КК України). На користь саме такого підходу свідчить й позиція окремих учених. Наприклад, А. В. Плотніковою висловлена думка про об'єднання діянь, передбачених у статтях 302 і 303 КК, у новій редакції ст. 302 КК України під назвою «Організація заняття проституцією», при цьому виключивши з КК України ст. 303¹⁰.

Отже, одним із достатньо монолітних (у кримінологічному сенсі) різновидів злочинності в Україні є злочини проти моральності у сфері організації надання сексуальних відносин, що виокремлюються за особливостями сфери й характеру (виду) свого прояву, а також виду «суб'єктного складу» злочинної діяльності. Говорячи про особливості прояву злочинів, що аналізуються, крізь призму системно-структурного підходу до розгляду явища, відмітимо про таке. По-перше, безпосередньою сферою прояву злочинної діяльності є сексуальна сфера, сексуальні відносини людей; по-друге, конкретним видом цієї діяльності у сфері сексуальних відносин є, власне, організація цих стосунків, тобто їх налагодження й оптимізація, що, напевно, диктується високими ритмами і темпами суспільного життя і відповідно бажанням зекономити час на пошук сексуальних партнерів, новими традиціями людського спілкування, зумовленими, на наш погляд, зокрема, розвитком економічного та науково-технічного прогресу, що надає можливості значно скоротити час на налагодження сексуального життя людини й перевірку навіть почуттів. І, по-третє, що стосується «суб'єктного складу» злочинної діяльності (наводимо це словосполучення у лапках, тому що нічого спільного зі складом злочину воно не має, тут має місце лише певна логічна аналогія), то до механізму розглядуваного правопорушення включається не лише злочинець, а й інші, принаймні дві особи: з одного боку, (назвемо умовно) клієнт (той, хто зацікавлений отримати відповідні сексуальні послуги), а з другого – надавач цих

---

¹⁰ Плотнікова А. В. Кримінальна відповідальність за організацією заняття проституцією : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / А. В. Плотнікова ; Нац. акад. прокуратури України. – К., 2010. – С. 218.

послуг. Можливо, обидві особи слід розглядати як клієнтів отримання відповідних послуг (наприклад, коли обидва звертаються до звідника з проханням організувати їх сексуальне дозвілля). Але на практиці трапляються випадки, коли надавач таких послуг одночасно виступає й їх організатором (наприклад, особа створює та (або) утримує місце розпусти й у той самий час надає сексуальні послуги). У такому разі особі ставитиметься у провину і заняття проституцією, і дії, передбачені ст. 302 КК України. До речі, останній аспект (своєрідний «суб'єктний склад» злочинної діяльності) є характерним і для злочинів, передбачених ст. 303 КК. Адже схематично учасники подібної діяльності найчастіше є такими: сутенер-повія-клієнт. Наведемо приклад із судової практики.

У серпні 2010 р. на сайті знайомств гр-ка С. зареєструвала свою анкету з метою надання інтимних послуг. Невдовзі С. познайомилася у такий спосіб із гр-ном Палестини А., якій запропонував їй відпочити у сауні та надати йому сексуальні послуги за грошову винагороду. При цьому він висловив бажання мати сексуальні відносини одразу з двома жінками. С. погодилася і запропонувала це своїй подрузі, яка так само погодилася на пропозицію С. Приїхавши в умовлений час до сауни, С. отримала винагороду від А. у розмірі 680 грн. за те, що особисто надала сексуальні послуги, а так само за те, що привела із собою свою подругу. Слідчо-судові органи кваліфікували дії С. за ч. 2 ст. 302 КК¹¹.

Як бачимо, у цьому випадку у винної особи відбулося «поєднання» ролей – як організатора надання сексуальних услуг, так і безпосереднього учасника такого надання.

Існує й ще низка підстав, що дозволяють розглядати звідництво та створення або утримання місць розпусти як одну зі складових частин (різновидів) у злочинності проти моральності у сфері організації надання сексуальних послуг (остання, у свою чергу, є різновидом загальної злочинності). Так,

---

¹¹ Архів Комінтернівського районного суду м. Харкова за 2010 р. (Кримінальна справа № 1-1076/2010).

підставою, що дозволяє виокремлювати та здійснювати вивчення зазначеного виду злочинності є відносна масовість цього кримінально-правового явища у структурі злочинності проти громадського порядку та моральності.

Наприклад, протягом 2013 р. в Україні обліковано 10949 злочинів проти громадського порядку та моральності. З них за статтями 302–303 КК обліковано 676 фактів, що складає від загальної кількості злочинів, передбачених розділом XII КК, 6,17 %. При цьому серед злочинів проти моральності у сфері організації надання сексуальних відносин лєвова частка припадає саме на правопорушення, що отримали кваліфікацію за ст. 302 КК (61,83 %). У 2014 р. за статтями 302–303 КК зафіксовано 809 фактів (8,56 % у загальній масі правопорушень, вчинення яких тягне настання кримінальної відповідальності за статтями, що містяться у розділі XII КК). При цьому переважну більшість серед злочинів проти моральності у сфері організації надання сексуальних послуг так само складають випадки створення або утримання місць розпусти або звідництва (62,79 %). І хоча у масштабах усієї злочинності, зарєєстрованої в Україні, аналізовані злочини не відрізняються статистичною показовістю, однак факт їх наявності (вимірюються кількома сотнями облікованих злочинів щороку) у межах злочинності проти моральності та громадського порядку все одно свідчить про їх відносну поширеність у суспільстві навіть при умові значної латентності цих діянь.

Ще одна характерна ознака, що виокремлює цей різновид злочинності, у тому числі й аналізовану її частину – злочини, передбачені ст. 302 КК, полягає у безпосередньому зв'язку з таким фоновим явищем злочинності, як проституція. Більшість злочинів пов'язані з тими чи іншими проявами проституції. Адже недаремно, що відповідна поведінка близько чверті винних колись вже отримувала правову оцінку. Мається на увазі притягнення за заняття проституцією до адміністративної або навіть кримінальної (до моменту декриміналізації) відповідальності. До того ж спостерігається багато схожого у морально-психологічному портреті злочинців та осіб, які займаються прос-

титуцією. Всім цим особам є притаманними не лише девальвація високих почуттів та зневіра у порядність, відданість, любов, а й взагалі нехтування багатьма нормами й принципами моралі, зневажливе ставлення до особистості як такої, нерідко бажання отримати вигоду у будь-який спосіб.

Помітною кримінологічною рисою (принаймні злочинів, учинення яких передбачено ст. 302 КК) є намагання перетворити їх вчинення на організований протиправний бізнес, який приносив би стабільний прибуток. Цей бізнес не слід ототожнювати з організованою злочинністю, з якою він, як правило, виходячи з аналізу розглянутих кримінальних проваджень, нічого спільного не має. У будь-якому разі нами не виявлено фактів, що свідчили б про наявність розгалуженої мережі заняття цим бізнесом, хоча майже щодня у засобах масової інформації з'являються повідомлення про припинення діяльності будинків розпусти. Так, наприклад, повідомлялося, що у Харкові співробітники правоохоронних органів «накрили» бордель, який був влаштований у звичайній квартирі у спальному районі міста, де чотири дівчини, яким не більше 30 років, цілодобово надавали сексуальні послуги клієнтам. Бізнес організувала мешканка Харківської області. Працівниць секс-індустрії вона знаходила по оголошеннях. За утримання будинку розпусти і звідництво дівчата, які працювали в борделі, зобов'язані були віддавати звідниці певну суму грошей для того, щоб вона забезпечувала подальші інтимні побачення¹².

Винні в учиненні злочину, передбаченого ст. 302 КК, дійсно намагаються згодом зайняти свою нішу, самотужки поставивши цю протиправну діяльність «на конвеєр». Проте їх діяльність не досягає масштабів добре налагодженого злочинного бізнесу, так би мовити, в його класичному розумінні, хоча певна зовнішня організованість у протиправних діях, пов'язана з оптимізацією спілкування «клієнт-повія (особа, що надає сексуальні послуги)», все ж таки існує. Ця організованість полягає, наприклад, у розміщенні об'єктів відпові-

---

¹² Харьковская милиция накрыла бордель (28 февраля 2013 г., 15:46) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://izvestia.kharkov.ua/on-line/20/1132458.html>. – Загл. с экрана.

дного змісту, підшукуванні осіб, згодних надавати такі послуги, та клієнтів, забезпеченні певним місцем, комфортним для зустрічей, тощо. Водночас припускаємо й елемент організованості, притаманний саме злочинній діяльності в її власному розумінні слова. Напевно, діяння, передбачені ст. 303 КК, здебільшого можна вважати такими, що складають сегмент сучасної організованої злочинності. Так, принаймні сутенерство, поряд із незаконним обігом наркотичних засобів, зброї, торгівлі людьми та ін., завжди вважалося високодохідним організованим кримінальним бізнесом, що сягає значних масштабів. У багатьох наукових виданнях цей факт сприймається як аксіома. Так, наприклад, Н. В. Уханова, характеризуючи основні тенденції розвитку сутенерства або втягнення особи у заняття проституцією, підкреслює, що до таких сьогодні слід віднести тенденцію до професіоналізації подібної діяльності, що має систематичний характер та здійснюється у вигляді секс-бізнесу, набуваючи ознаки злочинного промислу, а так само тенденцію до організованого вчинення даного злочину, за наявності чіткого, узгодженого плану дій всіх співучасників та розподілу ролей при вчиненні злочину¹³. За даними зарубіжних учених, у 20,2 % випадків цей злочин вчиняється особами, що входять до складу організованої злочинної групи¹⁴. При цьому у процесі дослідження, як правило, виявляється лише нижча ланка у системі виконавців указанного злочину, так звані підставні особи, через яких діють організовані злочинні групи, що нерідко залишаються поза полем зору правоохоронних органів¹⁵.

Ще одна риса, що є характерною для злочинності проти моральності у сфері організації надання сексуальних послуг, зокрема й для звідництва та створення або утримання місць розпусти, є високий рівень латентності. Про значну латентність злочину, передбаченого ст. 303 КК України, наголошується

---

¹³ Шевчук Т. А. Сутенерство та втягнення особи в заняття проституцією: кримінологічна характеристика та запобігання : автореф. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Т. А. Шевчук ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2011. – С. 8.

¹⁴ Уханова Н. В. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика преступлений, способствующих проституции : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Н. В. Уханова ; Моск. акад. МВД России. – М., 2002. – С. 21.

¹⁵ Там само. – С. 9.

й у спеціальній літературі¹⁶. Проведене опитування з числа експертів – співробітників правоохоронних органів щодо проблем запобігання проституції та іншим формам організації надання сексуальних послуг показало, що про функціонування місць розпусти на території, що є підконтрольна відповідній службі, відомо завжди (!). Проте існує чимало причин, з яких до пори до часу правоохоронці просто заплющують на це очі. Про ці «точки» згадують тоді, коли виникає необхідність імітації боротьби зі злочинністю, підняття «на папері» рівня викриття злочинів, «розправи» з тими, хто не сплачує «винагорода» за можливість спокійно «працювати», «прибирання» конкурентів, на яких поступило «замовлення», тощо. Тобто у цьому сегменті йдеться про цілком штучну латентність у сфері організації надання сексуальних послуг.

Щодо обсягів латентності, пов'язаної зі звідництвом, то експерти не могли навіть однозначно визначитися із цими параметрами. Вони стверджують, що таких випадків десятки тисяч. Про приблизні масштаби проблеми, на їх думку, можна судити, зокрема, провівши контент-аналіз місцевої преси та сайтів відповідного змісту у мережі Інтернету. Тут латентність представлена одразу всіма можливими видами – штучна, так звані пограничні ситуації і навіть природна.

Цікавою рисою злочинності, пов'язаної з організацією надання сексуальних відносин, зокрема, й звідництва та створення або утримання місць розпусти, є її тяжіння до тих місць, які сприяють й забезпечують налагодження відповідних контактів, спілкування, зустрічей людей один з одним для задоволення своїх сексуальних потреб та можливого отримання взамін щось іншого. При цьому створення та утримання місць розпусти, а також звідництво у даному плані мають деякі особливості. Дислокацію функціонування місць розпусти можна розглядати у двох ракурсах – географічному та безпосередньо територіальному, тобто «прив'язаному» до конкретного місця у населе-

---

¹⁶ Шевчук Т. А. Сутенерство та втягнення особи в заняття проституцією: кримінологічна характеристика та запобігання : автореф. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. – С. 8.

ному пункті, на місцевості тощо. Так, у географічному плані утримання будинків розпусти стає можливим, як правило, в великих населених пунктах, туристичних зонах і зонах відпочинку. Останніми роками все частіше й частіше стверджується, що Україна (особливо Київ, Харків, Одеса) стала центром секс-туризму¹⁷. Як справедливо зазначається у засобах масової інформації, «причин цьому кілька: по-перше, несприятлива соціально-економічна ситуація; по-друге, демографія, великий відсоток самотніх дівчат і жінок – їх більше, ніж чоловіків. Крім того, в Україні й досі поширений міф, що Захід – це тільки добробут, що наречений з іншої країни – це завжди багач. Вважається, що чоловіки-іноземці – позитивні, непитущі (цей міф, до речі, – ще один важливий фактор для дівчат, особливо з провінції, де чоловіча частина населення просто спивається). Крім того, українки досить вільно вступають у відносини з чоловіками набагато старше за себе – на Заході це вважається неприйнятним. Але найголовніша причина – загальна моральна деградація нашого суспільства»¹⁸.

Повертаюся до аналізу особливостей розглядуваної злочинності у плані конкретних місць зустрічей й надання сексуальних послуг (безпосередньо територіальний ракурс), слід відмітити, що угода про зустріч – це перший, попередній етап «спілкування», який є можливим навіть у мережі Інтернету, за телефоном, у будь-який інший спосіб, тобто заочно, а отримання сексуальних послуг є наступним етапом, що, власне, й вимагає конкретного місця для безпосереднього спілкування «вживу». Такими місцями, в яких функціонують місця розпусти, є приватне житло, лікувально-оздоровчі центри, косметичні і масажні кабінети, сауни, клуби та ін. Таким чином, створення та

---

¹⁷ Див., наприклад: Гапон Н. Киев – новая Мекка секс-туризма [Электронный ресурс] / Н. Гапон. – Режим доступа : <http://turistua.com/ru/articles/kyev-novaya-mekka-seks-turizma>. – Загл. с экрана; Цукренко А. Киев как секс-столица: «Восточноевропейский Таиланд» [Электронный ресурс] / А. Цукренко // Наш Киев.ua. – Режим доступа : <http://nashkyev.ua/zhurnal>. – Загл. с экрана; Ганницький М. В столице вовсю процветает секс-туризм [Электронный ресурс] / М. Ганницький, Б. Грабовский, В. Онищенко. – Режим доступа : <http://kiyany.obozrevatel.com/news/2007/4/16/30232.htm> // Сегодня.ua. – 16 апреля 2007, 15:29. – Загл. с экрана та ін.

¹⁸ Цукренко А. Киев как секс-столица: «Восточноевропейский Таиланд» [Электронный ресурс] / А. Цукренко // Наш Киев.ua. – Режим доступа : <http://nashkyev.ua/zhurnal>. – Загл. с экрана.

утримання місць розпусти завжди розглядається у прив'язці до конкретного місця. Ось у «тяжінні» до цих конкретних місць й полягає особливість цих злочинних проявів.

Певну особливість у ракурсі аналізованої ознаки має звідництво. Оскільки воно полягає у сприянні добровільним сексуальним відносинам незнайомих між собою осіб, що відбивається в знайомстві або організації зустрічей таких осіб, у пошуку осіб, які згодні займатися розпустою, у схиланні осіб до розпусти та ін.¹⁹, то вчинення таких дій менше залежить від конкретного міста. Звідництво взагалі може бути «заочним». Головне – засіб і спосіб зв'язку між особами, характер конкретного впливу на осіб, що беруть участь у звідництві. Територіально вчинення цих дій ніяк не зумовлено, хоча практика свідчить, що звідництво є «рентабельним» так само у густонаселених у географічному плані районах.

Особливість розглядуваного виду злочинності зумовлюється й кількістю учасників злочинної події. Тут треба зробити застереження, що йдеться не про співучасників злочину, а саме про осіб, які так чи інакше пов'язані із подією злочину, яка, власне, й стає можливою «завдяки» участі кількох осіб. Серед таких необхідно вказати на злочинця, який вчиняє дії, спрямовані на звідництво або створення чи утримання місць розпусти, та осіб, які вдаються до послуг останнього. Варіантів участі таких осіб може бути чимало. Так, наприклад, до звідників або утримувачів будинків розпусти можуть звертатися випадкові особи для підшукування сексуальних партнерів, а винний, у свою чергу, вживає дії, спрямовані на організацію зустрічі цих партнерів. Або ж для задоволення сексуальних потреб клієнтів – постійних чи випадкових – можуть залучатися й повії. Проте у будь-якому разі учасників злочинної події не може бути менше трьох. У цьому зв'язку ще раз підкреслимо, що хоча при вчиненні злочину, передбаченого ст. 302 КК, за зовнішніми та внутрішніми

---

¹⁹ Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-е вид., допов. – Х. : Право, 2013. Т. 2. Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 2013. – С. 604.

ознаками й має місце нібито спільна у кримінально-правовому сенсі діяльність кількох осіб, однак ці особи не розглядаються як співучасники злочину у розумінні ст. 26 КК. Усі інші учасники, крім винного, у кримінальному провадженні розглядаються як свідки (рідше як потерпілі, якщо, наприклад, йдеться про осіб, втягнутих у заняття проституцією внаслідок матеріальної чи іншої залежності від винного).

Разом із тим нерідко трапляються випадки, коли на боці винної сторони дійсно беруть участь кілька осіб, злочинна діяльність яких кримінальним законом розглядається як співучасть.

Установлення кримінологічних особливостей звідництва та створення або утримання місць розпусти як одного із різновидів злочинності проти моральності у сфері організації надання сексуальних відносин дозволяє виокремити низку принципових (вузлових) моментів, за допомогою яких можна розкрити сутність аналізованого явища.

1. Звідництво та створення або утримання місць розпусти є частиною самостійного виду злочинності проти моральності у сфері організації надання сексуальних відносин, до якої, окрім діяння, передбаченого ст. 302 КК, так відноситься сутенерство та втягнення особи в заняття проституцією, кримінальна відповідальність за які встановлюється у ст. 303 КК України.

2. У кримінологічному плані злочини проти моральності у сфері організації надання сексуальних послуг характеризуються, по-перше, спільністю мети їх вчинення (організоване налагодження сексуальних послуг на більш-менш постійній (тривалій) основі); по-друге, безпосередньою сферою прояву злочинної діяльності (сексуальні відносини людей); по-третє, конкретним видом цієї діяльності у сфері сексуальних відносин (організація, налагодження, оптимізація цих стосунків); по-четверте, своєрідністю «суб'єктного складу» злочинної діяльності (механізм злочинних подій передбачає не лише наявність злочинця, а й інших осіб – отримувачів, надавачів відповідних послуг).

3. Так само існує низка підстав, що дозволяють звідництво та створення або утримання місць розпусти розглянути окремо як одну зі складових частин (різновидів) у злочинності проти моральності у сфері організації надання сексуальних послуг. Такими підставами є: відносна масовість цього кримінально-правового явища у структурі злочинності проти громадського порядку та моральності; безпосередній зв'язок із таким фоновим явищем злочинності, як проституція; намагання перетворити вчинення правопорушень на організований протиправний бізнес, який би приносив стабільний прибуток; надзвичайно високий рівень латентності; тяжіння до тих місць, що сприяють й забезпечують налагодження відповідних контактів, спілкування, зустрічей людей один з одним для задоволення своїх сексуальних потреб та можливого отримання взамін щось іншого, тощо.

Усатова Т. И. Криминологическая специфика сводничества и создания или содержания мест разврата как разновидностей преступности против моральности в сфере организации предоставления сексуальных услуг

В статье приводятся криминологические особенности уголовно наказуемого явления сводничества и создания или содержания мест разврата. Подчеркивается, что данные особенности свидетельствуют о возможности отдельного анализа этих преступных деяний как одной из разновидностей преступности против моральности в сфере организации предоставления сексуальных услуг.

Ключевые слова: проституция, разврат, создание или содержание мест разврата, сводничество, организация предоставления сексуальных услуг.

Usatova T.I. The criminological specificity of procuration and creation or maintenance of places of depravity as one of the kinds of crime against morality in the sphere of provision of sexual services

The article presents the criminological features of such criminal offense as procuration and creation or maintenance of places of depravity. It is emphasized that these features indicate the possibility of a separate analysis of these criminal acts as one of the kinds of crime against morality in the sphere of provision of sexual services.

Key words: prostitution, depravity, creation or maintenance of places of depravity, procuration, organizing provision of sexual services.